

LIBRIS

We know
books

Lucrare apărută cu acordul Asociației Culturale
Irina Izverna-Tarabac și Irina Mavrodin.

GASTON BACHELARD

PĂMÂNTUL
ȘI
REVERIILE ODIHNEI

Eseu asupra imaginilor intimității

Ediția a II-a

Traducere și postfață de
IRINA MAVRODIN

 UNIVERS

Vendryès (Joseph), 199
Verne (Jules), 185, 244
Vincelot (abatele), 142
Vogel (Jean Philippe), 253, 260, 279

Vasto (Lanza del), 166
Webb (Mary), 89, 110, 113, 114
Weeks (Donald), 259
Woolf (Virginia), 89, 113, 118, 181,
192, 284, 285, 307
Woolman (John), 43, 45

W

Wagner (Richard), 105
Wahl (Jean), 170, 171, 248, 295, 296
Wall (John), 19

Z

Zola (Émile), 157, 271, 287

Cuprins

Cuvânt înainte 5

PARTEA ÎNTĂI

CAPITOLUL I. Reveriile intimității materiale 13
CAPITOLUL II. Intimitatea certată 61
CAPITOLUL III. Imaginația calității. Ritmanaliză și tonalizare 80

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL IV. Casa natală și casa onirică. 97
CAPITOLUL V. Complexul lui Iona 128
CAPITOLUL VI. Grotă 177
CAPITOLUL VII. Labirintul 202

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL VIII. Șarpele 253
CAPITOLUL IX. Rădăcina 280
CAPITOLUL X. Vinul, vița de vie și alchimiștii 311

Postfață 321
Indice 327

CAPITOLUL I

Reverii intimității materiale

„Vreți să știți ce se petrece înăuntrul lucrurilor și vă mulțumiți să le cercetați doar aspectul exterior; vreți să gustați măduva și vă lipiți de scoarță.“

(FRANZ VON BAADER,
citat de Susini, teză, t. I, p. 69.)

„Aș vrea să fiu precum păianjenul care-și trage din pânțele toate firele operei sale. Urâsc albina, iar mierea este pentru mine rezultatul unui furt.“

(PAPINI, *Un om sfârșit*, trad. fr. p. 261)

I

În *Secretele maturității*, Hans Carossa scrie (trad. fr., p. 104): „Omul este singura creatură de pe pământ care are voința de a privi înăuntrul altuia“. Voința de a privi înăuntrul lucrurilor face ca vederea să străpungă, să fie *pătrunzătoare*. Prin ea vederea devine violență. Ea descoperă falia, fanta, crăpătura prin care putem *viola secretul* lucrurilor ascunse. Pe această voință de a privi înăuntrul lucrurilor, de a privi ceea ce nu se vede, ceea ce nu *trebuie* să se vadă, se formează bizare reverii *crispate*,

reveriilor care îl fac pe om să se încrunte. Nu mai este vorba atunci de o curiozitate pasivă care așteaptă spectacole uimitoare, ci de o curiozitate agresivă, etimologic cercetătoare. Și iată curiozitatea copilului care își distruge jucăria fiindcă vrea să vadă ce se află înăuntru ei. Dacă această curiozitate pentru efracțiune îi este omului cu adevărat firească, nu trebuie oare să ne mirăm – în trecut fie spus – că nu știm să-i dăm copilului o *jucărie a profunzimii*, o jucărie care să răspundă cu adevărat curiozității celei mai profunde? Am pus în paiață tărâțe, și ne mirăm când copilul, în voința sa de a-i cerceta anatomia, se mărginește să sfășie niște haine. Noi nu reținem decât nevoia de a distruge și de a sfărâma, uitând că forțele psihice în acțiune vor să părăsească aspectele exterioare pentru a vedea *altceva*, pentru a vedea dincolo, pentru a vedea înăuntru, pe scurt, pentru a scăpa de pasivitatea vederii. Așa cum îmi spunea Françoise Dolto, jucăria din celuloid, jucărie *superficială*, jucărie cu falsă greutate, îl lipsește cu siguranță pe copil de multe vise psihic utile. Pentru anumiți copii avizi de cunoaștere, avizi de realitate, această psihanalistă, care-i cunoaște pe copii, a recomandat pe bună dreptate jucării solide și grele. Jucăria cu structură internă ar oferi o ieșire normală ochiului cercetător, voinței de a privi care are nevoie de *profunzimile* obiectului. Dar ceea ce educația nu știe să facă duce la bun sfârșit, de bine, de rău, imaginația. Dincolo de priverile oferite vederii liniștite, voința de a privi se îmbină cu o imaginație inventivă care prevede o perspectivă a ceea ce este ascuns, o perspectivă a tenebrelor lăuntrice ale materiei. Tocmai această voință de a vedea înăuntru tuturor lucrurilor conferă atâtea valori imaginilor materiale ale substanței.

Punând problema substanței în planul imaginilor *materiale*, am fost impresionat de faptul că aceste imagini atât de numeroase,

atât de variabile, adeseori atât de confuze pot fi clasificate cu destulă ușurință după tipurile de *perspective a ceea ce este ascuns*. Aceste tipuri permit, de altfel, precizarea anumitor nuanțe sentimentale ale curiozității. Poate că o clasificare a imaginilor obiective ar putea oferi, în cele ce urmează, teme interesante pentru studiul intimității subiective, pentru studiul psihologiei profunzimilor. De exemplu, categoria extravertiților ar avea nevoie ea însăși să fie împărțită în funcție de planurile profunzimii unde se consumă interesul extravertitului. Iar ființa care visează la planurile de profunzime din lucruri sfârșește prin a determina în ea însăși planuri de profunzime diferite. Toată doctrina imaginii este dublată, ca într-o oglindă, de o psihologie a celui care imaginează.

Vom enunța pe scurt patru perspective diferite:

1. o perspectivă anulată;
2. o perspectivă dialectică;
3. o perspectivă a uimirii;
4. o perspectivă de *intensitate* substanțială infinită.

II

1. Pentru a avea toate elementele jocurilor imaginației, să semnalăm de la bun început, sub numele de perspectivă anulată, acel refuz – foarte filosofic, foarte dogmatic – ce oprește cu brutalitate orice curiozitate proiectată spre interiorul lucrurilor. Pentru acești filosofi, profunzimea din lucruri este o iluzie. Vălul Maiei, vălul lui Isis acoperă întreg universul, universul este un văl. Gândirea omenească, visul omenesc, ca și vederea omenească, primesc întotdeauna doar imaginile superficiale ale

lucrurilor, doar forma exterioară a obiectelor. Omul poate săpa în stâncă, el nu va descoperi niciodată altceva decât stâncă. El o poate denumi când *rocher*, când *roche*, schimbând genurile gramaticale; această inversiune, deși neobișnuită, nu-l tulbură pe filosof. Pentru el, profunzimea este o iluzie, curiozitatea o nebunie. Disprețuind visele copilului, acele vise pe care nu știm să le cultivăm prin educație, filosoful îl condamnă pe om să rămână, după cum spune el, „în planul fenomenelor“. Acestei interdicții de a gândi sub orice formă „lucrul în sine“ (la care continuăm totuși să ne gândim), filosoful îi adaugă adeseori aforismul: „Totul nu-i decât aparență“. Este inutil să încercăm să vedem și încă și mai inutil să imaginăm.

Cum e cu putință ca acest scepticism al ochilor să aibă atâția profeți, când lumea este atât de frumoasă, atât de profund frumoasă, atât de frumoasă în profunzimile și în materiile ei? Cum să nu vezi că natura are simțul profunzimii? Și cum să scapi de dialectica acestei cochetării ambigue care, în cazul atâtor ființe organizate, *arată și ascunde* în așa fel încât organizarea trăiește într-un ritm de mască și de ostentație? A ascunde este o funcție primordială a vieții. Este o necesitate legată de economia, de constituirea rezervelor. Iar interiorul are funcții care țin atât de evident de tenebre încât, atunci când clasificăm visele intimității, trebuie să dăm tot atâta importanță unei scoateri la lumină cât și unei ascunderi în întuneric.

În prezenta lucrare nu este nici locul să arătăm că știința materiei nu se oprește în fața interdicțiilor filosofilor. Ea practică în liniște o chimie a *profunzimilor*, studiind sub substanțele omogene în reacție, molecula – în moleculă, atomul – în atom, nucleul. Filosoful nu-și dă osteneala să se situeze în această perspectivă profundă; el crede că își salvează fenomenalismul absolut obiectând că toate aceste „ființe ale rațiunii“ (care primesc,

de altfel, cu destulă docilitate imagini) nu sunt cunoscute experimental decât prin fenomene la scară umană. Cum evoluția gândirii filosofice a discreditat noțiunea de numen, filosoful închide ochii în fața acestei uimitoare constituiri a unei chimii *numenale* care reprezintă, în secolul al XX-lea, o mare sistematică a organizării materiale.

Această lipsă de simpatie a filosofiei contemporane față de știința materiei nu este decât încă o trăsătură a negativismului metodei filosofice. Adoptând o metodă, filosoful le refuză pe celelalte. Instruindu-se cu privire la un tip de experiență, filosoful devine inert pentru alte tipuri de experiență. Uneori, spirite foarte lucide se închid astfel în luciditatea lor și neagă multiplele licăriri formate în zone psihice mai întunecate. Astfel, în problema care ne preocupă, simțim că o teorie a cunoașterii realului care se dezinteresează de valorile onirice se lipsește de anumite interese care îndeamnă la cunoaștere. Dar despre această problemă vom vorbi într-o altă lucrare.

Pentru moment, să ne dăm seama că orice cunoaștere a intimității lucrurilor este, nemijlocit, un poem. Așa cum arată în mod limpede Francis Ponge, lucrând oniric în interiorul lucrurilor, noi mergem la rădăcina visătoare a cuvintelor. „Propun fiecăruia deschiderea unor trape lăuntrice, o călătorie în grosimea lucrurilor, o invazie de calități, o revoluție, sau o subversiune comparabilă cu aceea pe care o operează plugul sau lopata, când, dintr-odată și pentru prima oară, sunt scoase la lumină milioane de parcele, de paiete, de rădăcini, de viermi și de mici animale până atunci ascunse în pământ. O, resurse infinite ale grosimii lucrurilor, *redate* prin resursele infinite ale grosimii semantice a cuvintelor!“

Se pare astfel că, împreună, cuvintele și lucrurile capătă o adâncime. Mergem în același timp la originea lucrurilor și la

originea verbului. Ființele ascunse și care fug uită să mai fugă când poetul le cheamă pe adevăratul lor nume. Câte visuri în aceste versuri de Richard Euringer:

„Atunci cad ca plumbul în inima lucrurilor,
iau cupa de aur, le infuzez nume și le conjur
într-atât încât rămân uluite și uită să fugă“.

(*Antologia poeziei germane*, II, Stock, p. 216)

Să încercăm aici pur și simplu să retrăim formele visătoare ale curiozității proiectate către interiorul lucrurilor. Așa cum spune poetul:

„Să deschidem împreună ultimul mugur al viitorului“.

(ÉLUARD, citat de Gros, *Poeți contemporani*, p. 44)

III

2. Astfel, fără să ne mai ocupăm de obiecțiile abstracte ale filosofilor, să-i urmăm pe poeți și pe visători *în lăuntru* al câtorva obiecte.

Odată trecute limitele exterioare, cât de vast este acest spațiu lăuntric; cât de intimă și de odihnitoare este această atmosferă! Iată, de exemplu, unul dintre sfaturile pe care le putem citi în *Magie* de Henri Michaux: „Pun pe masă un măr. Apoi intru în acest măr. Câtă liniște!“: Jocul este atât de rapid, încât unii vor fi ispitiți să-l declare pueril sau doar verbal.¹ Dar dacă

¹ FLAUBERT, e drept în mod mai puțin explicit, spunea același lucru: „Tot privind o piatră, un animal, un tablou, am simțit cum intru în ele“.

juducăm astfel, refuzăm să participăm la una dintre funcțiile imaginare cele mai normale, cele mai obișnuite: funcția de a miniaturiza. Orice visător care va vrea asta se va duce să locuiască în măr, miniaturizat. Putem enunța, ca pe un postulat al imaginației: lucrurile visate nu-și păstrează niciodată dimensiunile, ele nu se stabilizează în nicio dimensiune. Iar reveriile cu adevărat posesive, cele care ne dau obiectul, sunt reveriile lili-putaniene. Sunt reveriile care ne dau toate comorile intimității lucrurilor. Aici se oferă cu adevărat o perspectivă dialectică, o perspectivă răsturnată care poate fi exprimată printr-o formulă paradoxală: interiorul obiectului mic este mare. După cum spune Max Jacob (*Cornetul cu zaruri*, ed. Stock, trad. fr.; p. 25): „Minusculul este enormul!“. Pentru a fi sigur de asta, e de ajuns să mergem în imaginație să locuim acolo. Un subiect al lui Desoille, contemplând lumina unică a unei pietre prețioase, spune: „Vederea mea se pierde în ea la nesfârșit. Este imensă, și totuși atât de mică: un punct“ (*Visul în stare de veghe în psihoterapie*, trad. fr., p. 17).

De îndată ce visăm sau gândim în lumea micilor dimensiuni, totul se mărește. Fenomenele infinitului mic capătă o turnură cosmică. Să citim în lucrările lui Hauksbee despre electricitate descrierile străfulgerărilor și ale foșnetelor, ale efluviilor și ale pocnetelor. Încă din 1708, doctorul Wall, frecând diamantul, scrie cu toată liniștea: „Această lumină și acest pocnet par oarecum să reprezinte tunetul și fulgerul“. Vedem astfel dezvoltându-se o teorie a *meteoritului minuscul* care arată îndeajuns de bine puterea analogiilor imaginare. Forțele infinitului mic sunt totdeauna visate ca niște cataclisme.

Dialectica aceasta care răstoarnă raporturile dintre mare și mic poate să funcționeze într-un plan al amuzamentului. Swift, în cele două călătorii contrarii, la Lilliput și la Brobdingag, nu

ERPIS | We grow
a căutat decât rezonanțele unor fantezii glumețe îmbinate cu tonalități satirice. El nu a depășit idealul prestidigitatorului care scoate dintr-o pălărie mică un iepure mare sau, ca Lautréamont, mașina de cusut din cutia cu bisturie, pentru a-l uimi pe burghiez. Dar toate aceste jocuri literare capătă mai multă valoare dacă ne dedăm lor cu sinceritatea experiențelor onirice. Atunci vom vizita toate obiectele. O vom urma pe Zâna Firimiturilor în caleașca ei mare cât un bob de mazăre, cu tot ceremonialul din timpurile străvechi, sau vom intra în măr, pur și simplu, printr-o frază de bun venit. Un univers al intimității ne va fi revelat astfel. Vom vedea reversul tuturor lucrurilor, imensitatea intimă a lucrurilor mici.

În mod paradoxal, visătorul va putea intra din nou în sine. Sub influența substanței peyotl, drog miniaturizant, un subiect al lui Rouhier spune: „Sunt în gura mea, îmi privesc camera prin obraz“. Asemenea halucinații găsesc în drog puțința de a se exprima. Dar ele nu sunt rare nici în visele normale. În anumite nopți *reintrăm* în noi înșine, ne vizităm organele.

Această viață onirică a intimităților detaliate ne pare cu totul diferită de intuiția tradițională a filosofilor care pretind totdeauna că trăiesc ființa pe care o contemplează *dinăuntru*. Această adeziune masivă la a trăi *dinăuntru* se îndreaptă pe dată către unitatea ființei invadate. Priviți-l pe filosof cum se abandonează acestei intuiții: are ochii pe jumătate închiși, expresia concentrată. Nu se gândește să se bucure, să zburde în noua sa locuință: de aceea confidențele despre aceste vieți obiectiv intime nu merg niciodată prea departe. Dimpotrivă, cât de diverse sunt puterile onirice! Ele pătrund în toate cutele nucii, ele cunosc toată partea cărnoasă și tot masochismul părților tăioase dinăuntru cojii! Ca toate ființele blânde, nuca își face rău ei înseși. Este durerea de care a suferit Kafka din simpatie absolută

pentru imaginile trăite de el: „Mă gândesc la acele nopți la capătul cărora, trezit din somn, aveam senzația că am fost închis într-o coajă de nucă“ (*Jurnal intim*, apud Fontaine, mai 1945, trad. fr., p. 192). Dar această durere a ființei pliate lăuntric strânsă în intimitatea ei, este cu totul excepțională. Admirația pentru ființa concentrată poate vindeca totul. În *Prometeu și Epimeteu* de Spitteler (trad. fr. Baudouin), sub domul nucului, zeița întreabă: „Spune-mi ce giuvaier ascunzi sub acoperișul tău; cărei nuci miraculoase i-ai dat naștere?“. Firește, răul se ascunde ca și binele: vrăjitorii îl strecoară adeseori pe diavol în nucile pe care le dăruiesc copiilor.

Găsim aceeași imagine a intimității în Shakespeare. La replica „Danemarca e o închisoare“, Rosenkrantz îi spune lui Hamlet (actul II, scena II): „Atunci numai spiritul preavântat al domniei-voastre o face să fie astfel; e prea strâmtă ca să-l încapă“. Iar Hamlet îi răspunde: „O Doamne! Închis și într-o coajă de nucă m-aș putea socoti rege al nemărginirii, dacă n-aș avea vise rele“. Dacă acceptăm să conferim imaginii o realitate primordială, dacă nu limităm imaginile la niște simple expresii, simțim dintr-odată că interiorul nucii poartă în el valoarea unei fericiri primare. Am putea trăi fericiți înăuntru ei, dacă am regăsi aici visele primare de fericire, de intimitate bine păzită. Fericirea este, desigur, expansivă, ea are nevoie de expansiune. Dar ea are nevoie și de o concentrare, de o intimitate. De aceea, când ai pierdut-o, când viața te-a făcut să „visezi urât“, simți o nostalgie pentru intimitatea fericirii pierdute. Primele reverii legate de imaginea intimă a obiectului sunt reverii ale fericirii. Orice intimitate obiectivă urmărită într-o reverie firească este *un germene de fericire*.

Este o mare fericire pentru că este o *fericire ascunsă*. Orice interior este apărut de o pudoare. E o nuanță pe care Pierre

Guéguen o exprimă cu finețe (*Curcubeu peste Domnonée*, p. 40, trad. fr.). O femeie are pudoarea dulapului ei: „Când Hervé deschide cele două uși ale dulapului, unde se suprapuneau, ca o anatomie secretă, cămășile, jupoanele ei, toată lenjeria, ea se repezea, la fel de înnebunită ca atunci când ai fi surprins-o goală, și strângea poalele mantiei de lemn“.

Dar atât în bine ca și în rău, interiorul ușor pueril al lucrurilor este totdeauna un interior ordonat. Când bunicul Laurei, în romanul lui Émile Clermont, deschide cu briceagul boboci de flori ca să-și înveselească nepoata, în ochii copilei extaziate apare interiorul unui *dulap* bine ordonat¹. Această imagine văzută de un copil nu face decât să exprime una dintre ferici- rile inalterabile ale botaniștilor. În *Materia medicală* (t. I, trad. fr., p. 93.), Geoffroy scrie: „Știm, și nu putem să vedem asta decât cu plăcere, cu cât minuțioasă grijă sunt orânduite în muguri vlăstarele plantelor, înzestrate cu frunzele, cu florile și cu fructele lor“. Trebuie să mai subliniem că plăcerea de a contempla acest interior l-a mărit considerabil. A vedea în mugure frunza, floarea și fructul înseamnă a vedea cu ochii imaginației². Se pare că imaginația este atunci o nebunească speranță de a vedea fără limite. Un autor atât de rațional ca părintele Vanière scrie (*Praedium Rusticum*, trad. fr. Berland, 1756, t. II, p. 168): „Dacă un om ar fi atât de îndemânat încât să spargă un sămbure de strugure și să-i separe fibrele desfă- cute, ar vedea cu admirație ramuri și ciorchini sub o pieleță subțire și delicată“. Ce vis extraordinar este acela de a citi vii- torul cules de vie în sămburele tare și uscat! Savantul care va

continua acest vis va accepta ușor teza întrepătrunderii la nesfârșit a germenilor¹.

Visătorului i se pare că funcțiile sunt cu atât mai active, cu cât ființele sunt mai mici. Trăind într-un spațiu mic, ele trăiesc într-un timp rapid. Când închidem onirismul, îl dinamizăm. Aproape că am propune un principiu al lui Heisenberg pentru viața onirică. Zânele sunt atunci activități onirice extraordinare. Și ducându-ne la nivelul acțiunilor minuțioase, ele ne duc în centrul voinței inteligente și răbdătoare. Iată de ce reveriile lili- putane sunt atât de tonice, atât de binefăcătoare. Ele se află la antiteza reveriilor evadării, care sfărâmă sufletul.

Astfel, imaginația minuțioasă vrea să se strecoare pretutin- deni, ea ne invită nu numai să *intrăm în cochilia noastră*, dar și să ne strecurăm în întregul spațiu închis în ea pentru a trăi aici adevărata viață retrasă, viața răsucită, viața repliată asupra ei înseși, toate valorile odihnei. Acesta este și sfatul lui Jean-Paul²: „Vizitează cadrul vieții tale, fiecare scândură a camerei tale, fie- care colț și ghemuiește-te ca să te așezi în ultima și cea mai intimă spirală a cochiliei tale de melc“. Și ființa care visează ar răspunde, ca un ecou: „Totul este pentru mine cochilie. Sunt materia moale care vine să caute protecție în toate formele dure, care, în interiorul oricărui obiect, vine să se bucure de conști- ința de a fi ocrotită“.

Tristan Tzara, ca și Jean-Paul, aude această chemare a spa- țiuului minuscul: „Cine mă cheamă în gaura capitonată cu stofă, eu, răspunde pământul deschis, straturile întărite de răbdare ce nu poate fi spartă, maxilarul dușumelei“. Oamenii raționali,

¹ Pierre-Maxime SCHUHL, într-un articol de care n-am aflat decât în momentul când cartea mea era în corectură, studiază aceste reverii și aceste gânduri ale întrepătrunderii (*Journal de Psychologie*, 1947, nr. 2).

² Jean-Paul RICHTER, *La vie de Fixelin*, trad. fr., p. 230.

¹ Émile CLERMONT, *Laure*, p. 28.

² Poetul poate să ignore botanica, scriind frumosul vers: „Floarea de măceș își simte mugurii cum se deschid“. (MUSSET, *La Noapte de Mai*)

oamenii *dintr-o bucată* spun repede că asemenea imagini sunt gratuite. Puțină imaginație miniaturizată este însă de ajuns pentru a ne face să înțelegem că pământul întreg se deschide și se oferă în această locuință minusculă, între dinții subțiri ai crăpăturii din dușumea. Să acceptăm, așadar, jocurile acestea și să spunem, împreună cu Tristan Tzara: „Sunt milimetrul“¹. În aceeași lucrare putem citi: „Mărite în visul copilăriei, văd îndeaproape firimiturile uscate de pâine și praful dintre fibrele de lemn întărit la soare“². (*Pietrificarea pâinii*, p. 67, trad. fr.). Imaginația, ca și mescalina, schimbă dimensiunea obiectelor.³

Am găsi nenumărate exemple de proliferare a frumuseții liliputaniene dacă am răsfoi cărțile științifice, care au relatat despre primele descoperiri microscopice, înfățișându-le ca pe niște fapte eroice. Putem spune cu adevărat că la apariția lui microscopul a fost caleidoscopul minusculului. Dar pentru a rămâne fideli documentării noastre literare, să ne mulțumim a da aici doar o pagină în care imaginile realului apar în viața morală (*Viața lui Fixlein*, trad. fr., p. 24): „Să iei un microscop complex și să-ți dai seama că picătura de vin de Burgundia pe care îl bei este în fond o Mare Roșie, că pulberea de pe aripa fluturelui este o pană de păun, mucegaiul, un câmp cu flori, iar nisipul, un morman de bijuterii. Aceste jocuri la microscop

¹ Tristan TZARA, *L'Antitête. Le Nain dans son Cornet*, p. 44.

² Tristan TZARA, *ibidem*. Alfred Jarry găsește formula *absolută* a halucinațiilor liliputane când scrie capitolul: „Faustroll mai mic decât Faustroll“. „Doctorul Faustroll... s-a vrut într-o bună zi mai mic decât era, și a hotărât să exploreze unul dintre elemente... reducându-se, ca paradigmă a micimii, până la dimensiunea clasică a unei musculițe. Călători astfel de-a lungul unei frunze de varză, fără să se uite la celelalte musculițe și la tot ce era mare în jurul lui, până când a întâlnit Apă“.

³ Într-o cochilie de scoică, Francis PONGE vede și „Templul din Angkor“ (*Le Parti pris des Choses*, p. 54).

sunt mai durabile decât jeturile de ape cele mai costisitoare... Dar trebuie să explic aceste metafore prin altele. Intenția cu care am trimis *Viața lui Fixlein* la librăria din Lübeck este tocmai aceea de a arăta lumii întregi... că trebuie să acordăm un preț mai mare micilor bucurii ale simțurilor decât celor mari“.

IV

După această contradicție geometrică a minusculului care este launtric mare, multe alte contradicții se manifestă în reveria intimității. Pentru un anumit tip de reverie, se pare că interiorul este automat contrariul exteriorului. Cum de e cu puțință ca o castană cu o coajă atât de brună să aibă un miez atât de alb! Ca această rochie de pânză aspră să închidă un asemenea trup ca de fildeș! Ce bucurie să găsești atât de ușor substanțe care se contrazic, care se adună laolaltă ca să se contrazică! Un Milosz, căutându-și armele de vis, găsește

„Un cuib de hermină pentru corbul din blazon“.

Aceste reverii antitetice pot fi simțite în acțiune în acest loc comun din evul mediu: lebăda de un alb strălucitor este neagră înăuntrul ei. Langlois¹ ne spune că acest „loc comun“ s-a impus timp de un mileniu. Până și cea mai superficială examinare ar fi dovedit că lebăda nu este foarte diferită în interiorul ei de corb. Dacă, în ciuda faptelor, afirmația cu privire la negrul intens al interiorului lebedei este atât de des repetată, aceasta se întâmplă pentru că ea satisface o lege a imaginației dialectice.

¹ LANGLOIS, *L'Image du Monde*, III, p. 179.